

Zpráva o šetření

ve věci pana D. K.

Pan D. K., t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Znojmo (dále jen „stěžovatel“), se na ochránce obrátil s tím, že ve věznici, kde je umístěn, měly být zajištěny návykové látky. V té souvislosti měla být u několika odsouzených dne 8. 11. 2013 provedena důkladná osobní prohlídka, během které jim „místní lékař strkal prsty do konečníku“. To stěžovatel považuje za nepřiměřeně ponižující a odvolává se na rentgenové zařízení pro tyto účely, které mají mít ve valdické věznici. S obdobným podnětem se na ochránce obrátil takřka současně další odsouzený z téže věznice.¹

A - Předmět šetření

Ve věci bylo zahájeno šetření s cílem prověřit důvodnost a zákonnost provedených prohlídek, zvláště prohlídku konečníku lékařem. Za účelem zajištění relevantních materiálů byla oslovena ředitelka znojenské věznice plk. Mgr. Smutná. Stěžovatel byl vyzván k upřesnění průběhu a okolností prohlídky.

B - Skutková zjištění

Stěžovatel ve svém doplnění uvedl, že on osobně prohlídce podroben nebyl. Nicméně se provedení prohlídky obával, neboť (stejně jako kontrolovaní odsouzení) je pracovníčně zařazen na pracovišti s volným pohybem mimo věznici. Ani druhý odsouzený, který v této věci kontaktoval ochránce, prohlídce podroben nebyl. Popis prohlídky je tedy ze strany obou stěžovatelů zprostředkovaný. Nicméně se oba shodli na tom, že při návratu z vnějšího pracoviště byli odsouzení podrobena prohlídce konečníku lékařem věznice. Dále jim mělo být v případě odmítnutí prohlídky vyhrožováno vyřazením z práce. Nadto v jiných věznicích existují pro tyto účely technická zařízení. Fyzickou kontrolu konečníku považují za ponižující. U prohlídky měli být přítomni i příslušníci.

Z vyjádření ředitelky věznice se podává, že k prohlídkám dne 8. 11. 2013 došlo. Nejednalo se o důkladnou osobní prohlídku, ale o lékařskou prohlídku provedenou vedoucím lékařem znojenské věznice MUDr. Kytlicou. Provedena byla z důvodu podezření na pronášení návykových látek do věznice z nestřežených

¹ Případ sp. zn. 7088/2013/VOP/MS. S ohledem na značnou podobnost obou případů bylo vedeno toliko jediné šetření.

pracovišť u konkrétních osob a na žádost pověřeného orgánu Vězeňské služby ČR², vedoucího oddělení prevence a stížností téže věznice mjr. Kadeřábka, který vedl v době prohlídek šetření ve věci průniku návykových látek do věznice. Podle poznatků z probíhajícího šetření právě touto cestou docházelo k průniku návykových látek do věznice a k dalšímu průniku mělo dojít zrovna dne 8. 11. 2013. Prohlídka byla provedena u šesti odsouzených³ z celkem 28 odsouzených zařazených ten den na vnější pracoviště. Výsledek byl negativní u všech kontrolovaných. U prohlídky byli přítomni ve všech případech toliko MUDr. Kytlica a mjr. Kadeřábek z důvodu zajištění bezpečnosti a případného zajištění (kontrolou odhalené) návykové látky. Odsouzení byli prohlíženi jednotlivě a před prohlídkou byli mjr. Kadeřábkem dotazováni, zda s prohlídkou souhlasí. Rovněž jim bylo ze strany MUDr. Kytlici vysvětleno, jak bude prohlídka probíhat. Každému odsouzenému bylo dle vyjádření ředitelky věznice sděleno, že pokud se nechtějí této prohlídce podrobit, bude provedena eskorta k RTG vyšetření v nemocnici (přičemž finanční náklady na takové vyšetření by nesla věznice). Dle ředitelky by s tímto odmítnutím nebyly spojeny žádné sankce, všichni je však podstoupili dobrovolně. O tom ostatně vypovídá i fakt, že se na ochránce neobrátil žádný z těch odsouzených, kteří byli prohlídce podrobeni.

C - Hodnocení věci ochránkyní

Nejprve považuji za nutné se vyjádřit k samotné zákonnosti prohlídky konečníku u odsouzených. Obecné oprávnění k provádění osobních prohlídek upravuje § 11 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého: „(1) Příslušník je oprávněn provést u osoby ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody osobní prohlídku a prohlídku jejích věcí, prohlídku těla, snímání daktyloskopických otisků a pořizování obrazových záznamů, popřípadě nařídit, aby se tato osoba podrobila lékařské prohlídce. (2) Lékařskou prohlídku provádí pouze lékař. Osobní prohlídku a prohlídku těla provádí osoba stejného pohlaví nebo lékař.“ Vnitřní předpis⁴ upravující bližší podmínky prohlídek (osobní, technické, prohlídky těla a dalších) stanoví v relevantních pasážích: „Prohlídka konečníku se provede vykonáním alespoň tří dřepů, případně jiným vhodným způsobem s využitím technických prostředků.“ Vnitřní předpis tedy možnost fyzické prohlídky konečníku (tedy formou zavedení prstu) nepřipouští. Jiný vhodný způsob provedení této prohlídky váže vnitřní předpis na využití technických prostředků, což zcela jistě není zavedení prstu do konečníku.

Ředitelka znojemské věznice ve svém vyjádření rovněž odkázala na zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, který mezi základní povinnosti odsouzeného řadí i povinnost podrobit se opatřením

² Podle § 12 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, má postavení orgánu činného v řízení o trestných činech osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

³ Jejich jména mám k dispozici.

⁴ ustanovení § 89 odst. 2 Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 18/2013, o vězeňské a justiční strážní, v platném znění

k potlačení výroby, držení nebo zneužívání návykových látek ve věznicí.⁵ Osobně mám za to, že takovým opatřením může být i daná prohlídka. V tomto ohledu je tedy nepodstatné, jestliže předpis nižší právní síly (citovaný interní akt) diskutovanou formu prohlídky vůbec nepřipouští. Ostatně je otázkou, zda by nebylo možno onu prohlídku podřadit pod pojem lékařská prohlídka.⁶ K tomuto výkladu ve svém vyjádření směřovala i plk. Mgr. Smutná, když popřela, že by se jednalo o důkladnou osobní prohlídku ve smyslu vnitřního předpisu, ale právě o lékařskou prohlídku.

Co se týká mezinárodních standardů v této oblasti, lze odkázat na Evropská vězeňská pravidla, která v bodě 54.7 stanoví: „Vyšetření intimních částí těla spojené s osobní prohlídkou smí provádět pouze lékař.“ Světová lékařská asociace (WMA) však upozorňuje na nevhodnost provádění těchto prohlídek lékařem, který zajišťuje běžnou zdravotní péči o odsouzené, neboť pokud se lékař podílí na obdobných bezpečnostních opatřeních, může to mít vliv na vztah lékař – pacient.⁷ Ohledně samotného aktu zavádění prstu do konečníku lze nepochybně přisvědčit vhodnosti technického zařízení k provedení kontroly (skenery či RTG zařízení) namísto fyzické kontroly. Řada mezinárodních standardů také upřednostňuje umístění vězněné osoby podezřelé z ukrývání návykových látek ve svém těle pod důsledný dozor do doby, než z ní předměty přirozenou cestou vyjdou.⁸ Některé státy např. invazivní tělesné kontroly jako takové zakázaly.⁹

Mám však za to, že prohlídka konečníku je podle odkazované právní úpravy možná a zákonná, byť se přikláním k tomu, že by měly být alespoň na úrovni podzákonných předpisů stanoveny bližší okolnosti (podmínky, postupy) k provedení tohoto typu kontroly, neboť je nepochybné, že jde o ten nejvíce invazivní zásah do soukromí odsouzeného (ve srovnání s ostatními typy prohlídek).¹⁰

Nutno však zdůraznit, že takto invazivní zásah lze uplatňovat jen ve skutečně mimořádných případech. Ostatně tématem osobních prohlídek odsouzených se ochránce zabýval v posledním období poměrně hojně. Lze tedy co do argumentace ve smyslu vyvážení pochopitelného veřejného zájmu na zajištění bezpečnosti ve věznicí (právě proto se prohlídky provádí) ve vztahu k právu na soukromí a lidskou důstojnost (na straně kontrolovaných osob) odkázat na veřejně dostupná stanoviska ochránce.¹¹ Pouze shrnu, že ochránce v těchto případech opakovaně dospěl k závěru, že osobní prohlídky obecně představují zásah do lidské důstojnosti vězněných osob. V prostředí výkonu trestu odnětí svobody však lze tento zásah

⁵ ustanovení § 28 odst. 2 písm. g) uvedeného zákona

⁶ viz citované ustanovení zákona č. 555/1992 Sb.

⁷ Stanovisko WMA k tělesným prohlídkám vězněných osob je dostupné on-line na <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/b5/> (cit. dne 25. 2. 2014).

⁸ Poměrně kuriózním příkladem budiž rozhodnutí senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci Lindström a Mässeli v. Finsko ze dne 14. 1. 2014, stížnost č. 24630/10, ve kterém soud posuzoval případ dvou odsouzených, podezřelých z ukrývání návykových látek v těle. Tito nebyli podrobeni kontrole konečníku, ale byli na několik dní umístěni na izolaci, kde museli vězeňské oblečení vyměnit za „kombinězu“, která byla na nohou a u krku zalepena. Rozhodnutí je dostupné v anglickém jazyku on-line v databázi HUDOC: <http://hudoc.echr.coe.int/> (cit. dne 25. 2. 2014).

⁹ např. Francie

¹⁰ Podotýkám, že např. důkladná osobní prohlídka je poměrně komplexně upravena právě v NGR č. 18/2013.

¹¹ Dostupné on-line na <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/pripady-a-stanoviska-ochrance/stanoviska-vezenstvi/> (cit. dne 26. 2. 2014).

považovat za legitimní za účelem zajištění vnitřní bezpečnosti (zabránění průniku nepovolených věcí do věznice), avšak pouze tehdy, pokud jsou prohlídky prováděny přiměřeně a takovým způsobem, aby byla maximálně šetřena lidská důstojnost. Za přiměřené přitom nelze např. považovat, pokud jsou odsouzení rutinně nuceni při důkladné osobní prohlídce dřepovat či zvedat penis a šourek, aniž by existovalo reálné podezření odůvodňující tento postup.

Diskutovaný případ je však jiný intenzitou zásahu (viz výše), ale současně tím, že odsouzení nebyli kontrole podrobeni jaksi svévolně, nýbrž kontrola byla indikována probíhajícím šetřením průniku návykových látek do věznice.¹² Akceptuji argumentaci věznice, že kontrole byli podrobeni pouze předem vytipovaní odsouzení, nadto nebyli k prohlídce nikterak nuceni. Podle ředitelky věznice jim byla nabídnuta srovnatelná alternativa na náklady věznice (RTG vyšetření). Byli náležitě poučeni o průběhu prohlídky předem. Při prohlídce nebyly přítomny osoby opačného pohlaví, přihlížejících ani nebylo nepřiměřené množství (lékař a jeden příslušník).

D - Závěry

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 17 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Věznice Znojmo nedopustila pochybení při provedení prohlídky konečníku šesti podezřelým odsouzeným za shora popsaných podmínek.

Zprávu o šetření zasílám ředitelce dotčené věznice a rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Š a b a t o v á, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹² Obdobně se již ochránce vyjádřil např. v případě sp. zn. 532/2008/VOP/MČ. Stanovisko ochránce v této věci je dostupné ve Sborníku stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 271 a násl. Sborník je dostupný on-line na http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Sbornik_Vezenstvi.pdf (cit. dne 25. 2. 2014).